

тем размещения различных объявлений и рекламных плакатов перед административными зданиями, на территориях с плотно проживающим населением.

Считаем, что с целью обеспечения прозрачности деятельности муниципалитетов периодическое информирование жителей посредством находящихся в распоряжении местных исполнительных властей средств массовой информации об исполнении местных программ социально-экономического развития может сыграть важную роль в укреплении доверия населения к муниципалитетам.

Список использованной литературы:

1. Аскеров З.А. Конституционное право. – Баку, 2006.
2. Гулиев И.О. Деятельность местных органов самоуправления в обеспечении правового порядка. – Баку, 2006.
3. Второе общереспубликанское собрание председателей муниципалитетов относительно участия муниципалитетов в создании гражданского общества в Азербайджане и применении демократических прав // Народная газета. – 2008. – № 138 (25903). – С. 3-5.
4. Государственная программа развития мелких и средних предпринимателей в Азербайджанской Республике (2002 – 2005 годы): Утв. указом Президента Азербайджанской Республики от 17 авг. 2002 г. // Народная газета. – 2002. – № 168 (25891). – С. 4-5.
5. Положение о местных исполнительных властях // Азербайджан: Газета. – 1999. – № 146 (2401). – С. 3-4.
6. Сомова О.А. Правовые основы взаимодействия органов государственной власти субъектов Российской Федерации и органов местного самоуправления: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Саратов, 2003.
7. Седых Н.П. Взаимодействие органов государственной власти субъектов Российской Федерации и местного самоуправления (на опыте Санкт-Петербурга и Ленинградской области): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – СПб., 2001.
8. Зарипов Ф.В. Организационно-правовые вопросы формирования и развития местного самоуправления (на материалах республики Татарстан): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Казань, 2002.

Поступила в редакцию 08.05.2012

ЗУЄВ Р.І., здобувач
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 342.7 : 351.74

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВНИЧИХ КАТЕГОРІЙ «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»,
«ОХОРОНА» І «ЗАХИСТ» У ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ
ЩОДО ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ**

Розглянуто ключові погляди на правничі категорії «забезпечення», «охорона» і «захист» прав і свобод людини, з'ясовано юридичний зміст цих термінів, виділено їх спільні та окремі риси, визначено їх особливості у діяльності міліції громадської безпеки.

Ключові слова: *забезпечення, реалізація, охорона, захист прав і свобод людини, відновлення та дотримання прав і свобод людини, діяльність міліції громадської безпеки.*

Рассматриваются ключевые взгляды на правовые категории «обеспечение», «охрана» и «защита» прав и свобод человека, выясняется юридическое содержание этих терминов, выделяются их общие и отдельные черты, определяются их особенности в деятельности милиции общественной безопасности.

Ключевые слова: *обеспечение, реализация, охрана, защита прав и свобод человека, возобновление и соблюдение прав и свобод человека, деятельность милиции общественной безопасности.*

Key looks are considered on the legislative category of providing, guard and defense of rights and freedoms of man, legal maintenance of these terms is found out, their general and separate lines are selected, their features are certain in activity of militia of public safety.

Keywords: *providing, realization, guard, defense of human rights and freedoms, proceedings and observances of human rights and freedoms, activity militia of public safety.*

У статті 3 Основного Закону України зафіксовано поняття стосовно прав і свобод людини, яке, поєднуючи у своєму змісті складові частини процесуальних елементів, закріпило метою роз'яснити діяльність держави для задоволення різноманітних життєвих потреб людини – «забезпечення» [1, ст. 3]. Проте визначення такого терміна навіть на конституційному рівні, не підтверджує реальність втілення прав і свобод людини у життя, як процесу, який показує здобутки теорії та практики всього правознавства.

Виходячи з цього, тільки завдяки всебічному дослідженню існуючих думок вчених з означеної проблематики, формулювання підтексту широковідомих доктрин, задумів та ідей, ймовірно повноцінне розуміння поняття забезпечення прав і свобод людини як теоретичної категорії та незалежного правового процесу. Необхідно також звернути увагу на місце та роль держави у забезпеченні прав і свобод людини. Ця проблема постійно фігурує у центрі наукових суперечок, що спонукає до переосмислення існуючих думок, спричиняє розумовий поштовх для виникнення сучасних новітніх ідей та концепцій, розвиток яких є суттю правової науки.

Розробляючи проблематику прав і свобод людини, потрібно зупинитись на термінології, яка надає можливість тлумачення багатосторонніх процесів, що виникають довкола них, за допомогою якісно-змістовних визначень [2, с. 16]. Це підтверджує актуальність створення для юридичних наук універсальної дефініції поняття забезпечення прав і свобод людини, що зумовлена політичними, соціальними, філософсько-історичними чинниками, а також інтересом сучасного права до цього явища.

Серед суб'єктів забезпечення прав і свобод людини провідну роль відіграють правоохоронні органи держави, зокрема і органи внутрішніх справ, які складаються з відповідних підрозділів, основним з яких виступає міліція. Продовжуючи таку послідовність, поміж структурних міліцейських підрозділів, виконання основних завдань у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки покладено на міліцію громадської безпеки. Цей підрозділ найбільше працює з людьми, та по роботі служб, що входять до його складу, судять про діяльність органів внутрішніх справ та правоохоронних органів у цілому. Тому особливої актуальності забезпечення прав і свобод людини набуває саме у діяльності міліції громадської безпеки.

Закон України «Про міліцію» та деякі інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність міліції, в тому числі й міліції громадської безпеки, вимагають від відповідних посадових осіб суворого дотримання вимог, що у них викладені. Однак окрім вимог, вони містять, велику кількість невзаємоузгоджених термінів щодо виконання визначеного Конституцією України основного завдання – забезпечення прав і свобод людини. А можливості його виконання, в тому числі і у діяльності міліції громадської безпеки, не безмежні та зумовлені насамперед її компетенцією.

Виходячи з вищевикладеного, існує необхідність проведення даного дослідження, що сприятиме уніфікації термінології, усуненню як синонімічності, так і багатозначності у трактуваннях вищезгаданих термінів. Це також допоможе у визначенні можливостей окремих органів державної влади, зокрема міліції громадської безпеки, у реалізації своїх повноважень відповідно до вимог вітчизняних та міжнародних нормативно-правових актів.

Досліджуваній проблематиці присвячені наукові розробки таких фахівців, як М.В. Вітрук, Л.А. Григорян, К.В. Горностай, В.О. Демиденко, Л.О. Красавчикова, А.Є. Олейник, А.Ю. Олійник, М.В. Пучкова, З.В. Ромовська, І.В. Ростовщиков, І.Є. Словська, К.В. Степаненко, К.Б. Толкачов та інші.

Проте ці вчені передусім досліджували правові категорії «забезпечення», «охорона» та «захист» прав і свобод людини фрагментарно, порівнюючи та проводячи аналіз лише деяких з них. У свою чергу, поза увагою залишилось питання їх особливостей у діяльності міліції громадської безпеки. Тому метою даної статті є з'ясування юридичного змісту термінів та правових категорій: «забезпечення», «охорона», «захист» у діяльності міліції громадської безпеки щодо прав і свобод людини, виділення їх спільних та окремих рис.

Вивчення юридичної і спеціальної літератури показує відсутність чіткої трактовки правових категорій «забезпечення», «охорона» та «захист» як у цілому, так і у діяльності міліції громадської безпеки щодо прав і свобод людини. Це доволі часто призводить до їх помилкового ототожнення або невиправданого зіставлення. Так, наприклад, А.Ю. Олійник, проводячи розгляд цієї проблематики, зазначає, що існують різні думки розуміння забезпечення прав і

свобод людини, не всі автори однаково розуміють і поняття «охорона суб'єктивного права» [3, с. 161]. Аналізуючи законодавство України, ми погоджуємось з поглядом К.В. Степаненка, який логічно зазначає, що поняття «забезпечення» у ньому використовується часто, однак його розуміння, здебільшого, домислюється тими, хто користується законом. Його різноманітний частково пояснює специфікою галузі права, що зумовлює його застосування, а гальмування наукового і практичного обґрунтування забезпечення прав і свобод людини, на думку вченого, частково викликане відсутністю конституційного закону, котрий би чітко визначав форму і зміст процесу забезпечення, розкривав його юридичну природу [2, с. 34].

Вважаємо за доцільне зауважити, що правнича категорія «забезпечення» стосовно прав і свобод людини має подвійне значення: по-перше, це комплекс дій органів публічного адміністрування (в тому числі міліції громадської безпеки) щодо реалізації прав і свобод людини, охорони і захисту їх у разі порушення (в тому числі й відновлення), що передбачає надання специфічного механізму – широке значення; по-друге, це результат досягнення мети діяльності органів публічного адміністрування (в тому числі міліції громадської безпеки), практична реалізація прав і свобод людини – вузьке значення.

При вивченні діяльності правоохоронних органів у галузі забезпечення прав і свобод людини ми зустрічаємо нові наукові суперечки. Так, наприклад К.Б. Толкачов згадане поняття лімітує обсягом і змістом компетенції органів внутрішніх справ у цілому [4, с. 86]. Це стосується і діяльності міліції громадської безпеки.

З погляду А.С. Олейника, забезпечення прав і свобод людини у діяльності міліції – це процес створення сприятливих умов для практичного здійснення прав і свобод, запобігання їх порушень будь-ким, а також відновлення порушених прав громадян [5, с. 16]. Тобто вчений вкладає в його зміст виконання міліцією функцій з охорони і захисту прав і свобод людини. Тому, на наш погляд, у діяльності міліції громадської безпеки щодо прав і свобод людини забезпечення може виступати і як система спеціальних засобів юридичного, політичного, економічного, соціального й іншого характеру, що змушує міліцію громадської безпеки до активних дій щодо реального впровадження прав і свобод людини у життя.

Також необхідно приділити окрему увагу визначенню забезпечення прав і свобод людини як системи їх гарантування, під якою розуміється, сукупність умов і засобів, за допомогою яких здійснюється правомірна реалізація прав і свобод. Таке розуміння категорії забезпечення характерне для правничих джерел часів Радянського Союзу та здобуло подальше дослідження у працях українських вчених у галузях конституційного права і теорії держави та права. Так, наприклад, І.В. Ростовщиков пов'язує поняття забезпечення із гарантією, яку розуміє як створення ефективних умов для реалізації індивідом своїх прав і свобод [6, с. 12]. Проте гарантії прав і свобод людини складають самостійне соціально-правове явище, оскільки мають ряд самостійних ознак, а їх розгляд, у тому числі і в аспекті співвідношення із категорією забезпечення прав і свобод людини, є предметом подальших досліджень.

Наукова категорія «забезпечення» в юридичній науці також тісно взаємопов'язана з такими категоріями, як «охорона» і «захист». Ми вважаємо, у діяльності міліції громадської безпеки щодо прав і свобод людини слушно погодитись із думкою про те, що категорія «забезпечення» є родовим для понять «охорона» і «захист» [7, с. 13].

Виходячи з вищевикладеного, слід ще раз підкреслити, що серед вчених немає і однакового трактування категорії охорона прав і свобод людини. Наприклад, В.О. Демиденко зазначає, що охорона прав і свобод людини здійснюється шляхом вживання заходів, спрямованих на: а) профілактику порушень прав і свобод (загальну й індивідуальну); б) захист прав і свобод (відновлення порушеного правомірного стану та притягнення винних до юридичної відповідальності) [8, с. 9].

М.В. Вітрук поняття «охорона» і «захист» стосовно до принципу законності розглядає як синоніми, а «забезпечення» пов'язує насамперед із профілактикою порушень [9, с. 19]. Л.О. Красавчикова визначає різні види поняття «охорона» – регулятивну, забезпечувальну і захисну, таким чином, «захист» науковець розглядає як один із видів «охорони» [10, с. 8].

Підсумовуючи розгляд категорії «охорона», слід зауважити, що доволі часто її пов'язують з діяльністю з усунення потенційної загрози на охоронювані суспільні відносини. В одному випадку вона може виступати як система правових норм, що охороняють суспільні відносини в різ-

них сферах, що розрізняються між собою характером і способом впливу на поведінку людей. У другому – безпосередня діяльність органів публічного адміністрування (активні дії міліції громадської безпеки), спрямована на створення умов реалізації прав і свобод людини.

Переходячи до розгляду категорії «захист прав і свобод людини», вважаємо за доцільне відокремлювати її від вищенаведеної категорії «охорона прав і свобод людини». Так, З.В. Ромовська поняття правової охорони і правового захисту не отожднює; в останнє вчена включає обмеження, відновлення порушеного права, відшкодування спричинених збитків [11, с. 50]. Слід зазначити, що категорія захист прав і свобод людини, в основному, використовується у вузькому значенні, тобто необхідність в останньому виникає при погрозі або реальному зазіханні на них або в результаті їхнього порушення, і є функцією й обов'язком та основним видом процесуальної діяльності органів публічного адміністрування в цілому, і міліції громадської безпеки зокрема.

Проте існує і широке розуміння поняття захисту прав і свобод людини. А.Ю. Олійник зазначає, що в цьому випадку воно об'єднує в собі категорії забезпечення, гарантування та здійснення суб'єктивного права [3, с. 162]. К.В. Горностаєв вважає, що захист прав і свобод людини і громадянина – це забезпечення чи відновлення порушеного суб'єктивного права компетентними органами чи самим суб'єктом цього права [12, с. 51].

Звісно, що будь-які наукові підходи до розуміння поняття захисту прав і свобод людини мають певне наукове обґрунтування та право на існування, проте раціональним буде використання вищенаведеного вузького підходу до означеної категорії, оскільки він надає змогу відступити від дискусій щодо співвідношення понять «охорона» та «захист», а також чітко відокремлює захист прав і свобод людини як окремий елемент. Таким чином, хоча сфери суспільних відносин категорій «забезпечення», «охорона», «захист» прав і свобод людини взаємозалежні й взаємозумовлені, вони не виступають як тотожні категорії. Домінуюче положення в кожній з них займають відносини, пов'язані з різними соціальними потребами.

Для правильного з'ясування змісту категорії забезпечення прав і свобод людини у діяльності міліції громадської безпеки, окрім співвідношення її з категоріями «охорона» і «захист», вважаємо за доцільне провести окремий розгляд та надати визначення понять: «реалізація» та «дотримання» прав і свобод людини щодо означеної діяльності. Зокрема, М.В. Пучкова наголошує на розділенні понять «забезпечення», «реалізація» та «охорона» прав і свобод, а також на необхідності встановлення їх взаємозв'язку [13, с. 12]. Поняття реалізації прав і свобод людини спробуємо визначити як реальну, безперешкодну, доступну можливість людини користуватися наданими міжнародно-правовими документами, Конституцією, законами благами [14, с. 17].

Із структурних елементів забезпечення прав і свобод людини лише «реалізація» може існувати самостійно, тобто без активних дій міліції громадської безпеки. Інколи в джерелах можливо зустріти термін «забезпечення реалізації», але по своїй сутті він включає в себе «охорону» та «захист» (у тому числі й відновлення) прав і свобод людини. Тому для діяльності міліції громадської безпеки вважаємо доцільним звуження структурних елементів категорії забезпечення прав і свобод людини до таких: «охорона», «захист» (у тому числі й відновлення) прав і свобод людини, але з неодмінною прив'язкою незалежних явищ: «реалізації» та «гарантування» прав і свобод людини.

Також потрібно розглянути співвідношення понять «забезпечення» та «дотримання» прав і свобод людини у діяльності міліції громадської безпеки. Оскільки, на відміну від вищевказаних понять, «дотримання» не входить до структурних елементів категорії «забезпечення». Дотримання прав і свобод людини у діяльності міліції громадської безпеки, на наш погляд, доцільно визначити як пасивну поведінку посадових осіб міліції громадської безпеки, зміст якої утримання від заборонених нормативно-правовими актами дій. Проблемним при цьому залишається, що міліція громадської безпеки діє лише в межах визначеної компетенції. Така діяльність, по суті, є «дотриманням», проте навіть в ідеальних умовах «забезпечення» не може здійснюватися шляхом «дотримання», оскільки передбачає комплекс активних дій, спрямованих на втілення прав і свобод людини у життя, проте весь їх спектр визначити у нормативно-правових актах неможливо. Тому вони інколи порушують права і свободи людини у зв'язку із недосконалістю правового регулювання певної сфери діяльності міліції громадської безпеки.

Безумовно, необхідним є невідкладне опрацювання питання щодо формулювання уні-

версальної дефініції «забезпечення» як у теорії юриспруденції, так і для чинної нормативно-правової бази та законопроектів з питань прав і свобод людини в Україні. З цього приводу пропонуємо визначити забезпечення прав і свобод людини як комплекс дій органів публічного адміністрування щодо реалізації прав і свобод людини, охорони і захисту їх у разі порушення (в тому числі і відновлення), що здійснюється за допомогою специфічного механізму.

Що стосується діяльності міліції громадської безпеки, то забезпечення прав і свобод людини в її діяльності, на наш погляд, – це комплекс дій посадових осіб міліції громадської безпеки щодо охорони прав і свобод людини та захисту їх у разі порушення (в тому числі і відновлення), що здійснюється за допомогою специфічного механізму, врегульованого відповідними нормативно-правовими актами.

Підсумовуючи дослідження, слід зауважити, що зазначені категорії «реалізація», «охорона» та «захист» (у тому числі і відновлення) прав і свобод людини при розгляді діяльності міліції громадської безпеки є складовими елементами поняття забезпечення прав і свобод людини. Категорія «реалізація» існує самостійно, тобто без активних дій міліції громадської безпеки, але вона тісно пов'язана з іншими елементами, а саме з «охороною» та «захистом» (у тому числі і відновленням) прав і свобод людини, що входять до комплексу дій міліції громадської безпеки щодо забезпечення прав і свобод людини.

Під охороною у цьому випадку розуміється система правових норм, що охороняють суспільні відносини у сфері громадського порядку та громадської безпеки та активні дії посадових осіб міліції громадської безпеки, спрямовані на створення умов реалізації прав і свобод людини.

Не ототожнюючи охорону із захистом прав і свобод людини, можна дати визначення останнього у діяльності міліції громадської безпеки як активних дій посадових осіб міліції громадської безпеки, необхідність у яких виникає при погрозі або реальному зазіханні на права і свободи людини або в результаті їхнього порушення, що є функцією, обов'язком та основним видом діяльності міліції громадської безпеки. Відновлення прав і свобод людини у такому разі входить до складу захисту прав і свобод людини.

Доцільно наголосити, що ні забезпечення прав і свобод людини, ні будь-які його складові елементи не можуть бути виконаними в діяльності міліції громадської безпеки шляхом дотримання, оскільки останній передбачає пасивну поведінку посадових осіб, що полягає в утриманні від заборонених нормативно-правовими актами дій. Тому проблемним та таким, що потребує подальшої наукової розробки, залишається питання: яким чином міліція громадської безпеки, діючи лише чітко в межах визначеної компетенції (утримуючись від заборон та виконуючи лише те, що прямо передбачено в нормативно-правових актах), може у повному обсязі забезпечити права і свободи людини.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Степаненко К.В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Дніпропетровськ, 2009.
3. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: Монографія. – К., 2008..
4. Толкачев К.Б., Хабибулин А.Г. Органи внутрішніх дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан: Монография. – Уфа, 1991.
5. Олейник А.Е. Совершенствование деятельности милиции по обеспечению конституционных прав неприкосновенности личности, жилища советских граждан и охраны их личной жизни: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – К., 1986.
6. Ростовщиков И.В. Обеспечение прав и свобод личности в СССР: вопросы теории: Монография. – Саратов, 1988.
7. Григорян Л. А. Конституция СССР – правовая основа организации и деятельности органов внутренних дел: Монография. – М., 1982.
8. Демиденко В.О. Утвердження і забезпечення конституційних прав та свобод людини й громадянина в діяльності міліції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – К., 2002.
9. Витрук М.В. Правовой статус личности в СССР: Монография. – М., 1985.
10. Красавчикова Л.О. Гражданско-правовая охрана личной жизни советских граждан: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Свердловск, 1979.
11. Ромовська З.В. Особисті немайнові права фізичних осіб // Українське право. – 1997. – № 1 (6). – С. 47-60.

12. Горностай К.В. Захист, охорона, гарантії прав і свобод людини і громадянина: співвідношення понять // Держава і право. – 2001. – Вип. 12. – С. 51-55.

13. Пучкова М.В. Обеспечение прав граждан органами управления союзной республики / Отв. ред. Б.М. Лазарев. – М., 1987

14. Словська І.Є. Механізм захисту прав людини – основоположний принцип сучасного українського конституціоналізму // Право України. – 2001. – № 9. – С.15-17.

Надійшла до редакції 13.06.2012

СИТНИК Ю.М., здобувач
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.5/7

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН УКРАЇНИ НА СВОБОДУ ОБ'ЄДНАННЯ У ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ

Статтю присвячено діяльності державних органів по забезпеченню конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та їх характеристиці. Сформульовано висновки і рекомендації щодо забезпечення названого конституційного права.

Ключові слова: конституційне право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії, система державних органів по забезпеченню конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії, повноваження, функції, форми і методи діяльності державних органів по забезпеченню конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії.

Статья посвящена деятельности государственных органов по обеспечению конституционного права граждан Украины на свободу объединения в политические партии и их характеристике. Формулируются выводы и рекомендации по обеспечению названного конституционного права.

Ключевые слова: конституционное право граждан Украины на свободу объединения в политические партии, система государственных органов по обеспечению конституционного права граждан Украины на свободу объединения в политические партии, полномочия, функции, формы и методы деятельности государственных органов по обеспечению конституционного права на свободу объединения в политические партии.

The article deals with government bodies to ensure the constitutional right of citizens of Ukraine to freedom of association in political parties and their characteristics. Formulated conclusions and recommendations to ensure the said constitutional law.

Keywords: constitutional right of citizens of Ukraine to freedom of association in political parties, the system of state authorities to ensure the constitutional right of citizens of Ukraine to freedom of association in political parties, powers, functions, forms and methods of public authorities to ensure the constitutional right to freedom association in political parties.

Проблема забезпечення державними органами конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії має теоретичне і практичне значення. Теоретичне значення полягає в необхідності дослідження поняття, видів, змісту і забезпечення конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії. Практичне значення дослідження полягає в необхідності удосконалення законодавства, що регулює конституційне право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії і практики його реалізації.

Проблемам забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні в науці конституційного права вчені, серед яких С. Баран, В. Боняк, В. Букач, О. Домбровська, О. Негодченко, А. Олійник, В. Погорілко, В. Федоренко, О. Пушкіна та інші, приділяють значну увагу. Забезпечення державними органами конституційного права громадян України на свободу об'єднання у політичні партії ніким не досліджувалося.

Метою дослідження є аналіз повноважень, функцій, форм і методів діяльності державних органів щодо забезпечення конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії.

